

It is concluded that the main organizational and psychological conditions change management at higher educational establishment which contribute to the success of their introduction are: provision of psychological readiness, cohesion participants' innovations; creation of the necessary organizational and methodological conditions; development and implementation of incentive scheme participants to make changes; focus on the specific positive result and specific time parameters.

Key words: psychological features, implementation, innovation, innovative process, the adoption of innovations, research and teaching staff, change management, higher education institution.

Received July 12, 2016

Revised September 02, 2016

Accepted October 03, 2016

УДК 159.9.016

М.М. Наконечна

maria.nakonechna2014@gmail.com

Інтерсуб'єктність у психології: до постановки проблеми

Nakonechna M.M. Intersubjectness in Psychology: to the formation of issue / M.M. Nakonechna // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 365–374.

М.М. Наконечна. Інтерсуб'єктність у психології: до постановки проблеми. Стаття присвячена актуальній та важливій проблемі інтерсуб'єктності в психології. Описано підходи до аналізу проблеми інтерсуб'єктності. Стверджується, що поняття інтерсуб'єктності може бути якісно проінтерпретоване з використанням термінології та концептуальних підходів культурно-історичної психології, суб'єктного підходу та екзистенційної школи. Інтерсуб'єктність визначено як систему внутрішніх та зовнішніх інтерперсональних зв'язків, яка виражає рівень актуальної суб'єктності людини та тим самим формує авторство стосовно власної життєвої ситуації та продуктів творчості, а також відповідальність та рефлексивність особистості. Підкреслюється, що інтерсуб'єктність сприяє самовираженню особистості, а виражаючись, особистісна риса формується або дооформлюється; отже, інтерсуб'єктність сприяє особистісному розвитку людини. Доводиться,

що інтерсуб'єктність – це опредметнене прагнення людини до взаємодії, реалізації особистісних сенсів і мотивів. Проаналізовано тенденцію того, що в інтерсуб'єктності зустрічаються прагнення людини спілкуватися з тенденцією до саморозвитку і самовдосконалення. Робиться висновок, що інтерсуб'єктність – це система зв'язків між людьми, які сприяють проявам активності, творчості, відповідальності, авторства. Підсумовується, що інтерсуб'єктність сприяє формуванню новоутворень та інтрапсихічних міжсистемних зв'язків, якісно нових за природою та функціями. Здійснюється аналіз емпіричних підходів до вивчення проблем інтерсуб'єктності. Вивчається досвід проведеної експериментальної роботи авторки в цьому напрямі. Окреслюються перспективи дослідження проблеми інтерсуб'єктності в сучасній психологічній науці.

Ключові слова: психологія, інтерсуб'єктність, активність, авторство, відповідальність, креативність, творчість, спілкування, взаємодія.

М.Н. Наконечная. Интерсубъектность в психологии: к постановке проблемы. Стаття посвящена актуальной и важной проблеме интерсубъектности в психологии. Описаны подходы к анализу проблемы интерсубъектности. Утверждается, что понятие интерсубъектности может быть качественно проинтерпретировано с использованием терминологии и концептуальных подходов культурно-исторической психологии, субъектного подхода и экзистенциальной школы. Интерсубъектность определяется как система внутренних и внешних интерперсональных связей, выражающая уровень актуальной субъектности человека и тем же формирующая авторство относительно собственной жизненной ситуации и продуктов творчества, а также ответственность и рефлексивность личности. Подчеркивается, что интерсубъектность способствует самовыражению личности, а выражаясь, личностная черта формируется или дооформляется; следовательно, интерсубъектность содействует личностному развитию человека. Доказывается, что интерсубъектность – это опредмеченное стремление человека к взаимодействию, реализации личностных смыслов и мотивов. Проанализирована тенденция того, что в интерсубъектности встречаются коммуникативные стремления человека с тенденцией к саморазвитию и самосовершенствованию. Делается вывод, что интерсубъектность – это система связей между людьми, способствующих проявлениям активности, творчества, ответственности, авторства. Подитоживается, что интерсубъектность способствует формированию новообразований и интрапсихических межсистемных связей, качественно новых по природе и функциям. Изучается опыт проведённой экспериментальной работы автора в этом направлении. Очерчиваются перспективы исследования проблемы интерсубъектности в современной психологической науке.

Ключевые слова: психология, интерсубъектность, активность, авторство, ответственность, креативность, творчество, общение, взаимодействие.

Постановка проблеми. Дослідження інтерсуб'єктності як сукупності зв'язків між людьми та інтеріоризованими частинами особистості – це дуже актуальна тема, яка може дозволити досліджувати закономірності не тільки міжособистісних відносин, але й складних інтраособистісних структур. Інтерсуб'єктність постає як система спільно-розподілених інтеро- та екстеріоризованих діяльностей живого активного суб'єкта, автора своїх життєвих вчинків і дій. Отже, інтерсуб'єктність є фактором розвитку особистості і розвивається в реальній системі особистісної життєтворчості.

Інтерсуб'єктність як система внутрішніх та зовнішніх інтерперсональних зв'язків виражає рівень актуальної суб'єктності людини та тим самим формує авторство стосовно власної життєвої ситуації та продуктів творчості, а також відповідальність і рефлексивність особистості. Інтерсуб'єктність розвивається як система спільно-розподілених зв'язків, які визначають ідентичність особистості у її ставленнях до оточення та активний, конструктивний, творчий характер міжособистісних відносин.

Інтерсуб'єктність розвиває краще в людині, даючи водночас якнайповніший простір для самовираження, саморозвитку та самоусвідомлення. При цьому важливо зазначити, що самовираження, саморозвиток і самоусвідомлення – це три взаємопов'язані аспекти інтерсуб'єктної взаємодії. В термінології Д.О. Леонтьєва [7], інтерсуб'єктність є не причиною, а передумовою самовираження, самоусвідомлення та саморозвитку, адже тут наявний не жорсткий детермінізм, а гнучкі взаємозв'язки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до думки К.О. Абульханової-Славської: «Світ відносин – це безперервний процес становлення відносин між людьми та дійсністю, яка обумовлює характер, спрямованість, особливості цих відносин» [1, с. 169]. У цілому світ відносин – це система 1) інтерсуб'єктних зв'язків та 2) ставлень людини до оточуючого світу. У той же час слід особливо підкреслити, що не всі відносини між людьми є інтерсуб'єктними, адже не вся сукупність міжособистісних взаємодій сприяє розкриттю суб'єктності людини як її відповідальної, творчої активності з (само-) розвитку. У межах філософської концепції В.О. Вазюліна [3] інтерсуб'єктність є сукупністю внутрішніх взаємин між людьми.

Інтерсуб'єктність сприяє самовираженню особистості, а виражаючись, особистісна риса формується або дооформлюється. Отже, інтерсуб'єктність сприяє і саморозвитку також.

Інтерсуб'єктність – це опредметнене прагнення людини до взаємодії, реалізації особистісних сенсів і мотивів. В інтерсуб'єктності зустрічаються прагнення людини спілкуватися з тенденцією до саморозвитку і самовдосконалення. В інтерсуб'єктності особистісні сенси оживають, набувають конкретного змісту. Інтерсуб'єктність – це площина безпечного простору самовираження, широких можливостей для самоусвідомлення та водночас певний вектор особистісного розвитку. Інтерсуб'єктність – це реалізована здатність людини до самовияву в міжособистісних стосунках. У той же час інтерсуб'єктність – це здатність, яка може розвиватися і водночас може стати відправною точкою для саморозвитку кожного з учасників взаємодії.

Концепція інтерсуб'єктності глибоко пов'язана з культурно-історичною теорією Л.С. Виготського, зокрема, з ідеєю інтеріоризації. Позитивний досвід, наявний в інтерпсихологічному просторі (відносинах), стає інтрапсихічним та розвиває суб'єктність людини.

З іншого боку, концепція інтерсуб'єктності проростає з досягнень та надбань суб'єктного підходу в психології (С.Л. Рубінштейн, К.О. Абульханова-Славська, А.В. Брушлінський, В.В. Знаков, О.О. Сергієнко та інші).

Мета статті – представлення проблематизованих уявлень про інтерсуб'єктність у сучасній психологічній науці.

Основний матеріал дослідження. Інтерсуб'єктність розвиває та розкриває найкраще в людині: здатність до теплих міжособистісних відносин, активність, креативність, відповідальність. Досвід позитивної взаємодії не тільки дає відчуття безпеки, але й розкриває можливості для радості, самовираження, суб'єктного (відповідального, активного, творчого, взаєморозвивального) ставлення до себе самого, інших людей, життєвих ситуацій і подій. Зокрема, тут можна зробити відсилку до досліджень просоціальної взаємодії як діалогу (М.М. Наконечна [9]).

Згідно з Л.С. Виготським: «...центральною проблемою при поясненні всіх вищих форм поведінки є проблема засобів, за допомогою яких людина оволодіває процесом власної поведінки»[4, с. 110]. Інтерсуб'єктність як психологічний феномен та реальність міжособистісних стосунків пропонує цілий ряд психологічних засобів оволодіння людиною власною активністю. Саме перебуваючи в інтерсуб'єктних відносинах, людина отримує можливість та потенціал для власного розвитку. Це стосується як ранніх онтогенетичних етапів, так і більш пізніх періо-

дів життя. Стосовно дитинства логіка інтерсуб'єктних стосунків була розкрита у відомій формулі Л.С. Виготського, згідно з якою психологічна функція з'являється на сцені двічі – спочатку як інтерпсихологічна (розподілена між людьми), а потім як інтрапсихологічна (внутрішня).

К.О. Абульханова-Славська писала: «Смисл життя – це психологічний спосіб переживання життя в процесі його здійснення» [1, с. 73]. Перефразовуючи дослідницю, можна сказати, що інтерсуб'єктний смисл життя – це спосіб переживання життя разом з іншими людьми, усвідомлюючи, самовиражаючись та саморозвиваючись у цій взаємодії.

Розвиток інтерсуб'єктності пов'язаний із складними системами міжособистісних відносин, в яких існує людина. Індивід може проявити суб'єктність по відношенню до іншого, інший же – або відреагувати суб'єктно, або бути пасивно-реципієнтним. Інтерсуб'єктність – це ті зв'язки, з яких зіткане життя особистості в соціумі і через які людина виражає себе та живе, формуючи власний інтерсуб'єктний профіль – систему типових способів взаємодії із іншими людьми.

Інтерсуб'єктність як взаємний вихід за власні межі для контакту один з одним, як порушення границь для більшої інтегрованості, є промовлянням «Так!» життю (В. Франкл [11]). Інтерсуб'єктність сприяє діалогічності та особливій позиції людини в світі – людини як автора, творця, відповідального зрілого суб'єкта. Зрілість в цьому аспекті – це не вершина, яку можна досягти раз і назавжди, це плинний стан зустрічей з собою, іншими людьми, справами та подіями в своєму житті. Вихід за межі передбачає здатність до ризику, здатність особистості вчиняти інтерсуб'єктно, тобто із врахуванням не тільки своєї позиції та інтересів, але з глибоким вчуванням, вдумуванням, співпереживанням у світ іншої людини.

Інтерсуб'єктність – це цілий невидимий світ зв'язків, взаємодій, ставлень, які поєднують людину з її буттям-в-світі та буттям-з-іншими-людьми. У цьому сенсі інтерсуб'єктність розкриває особливу структуру осмисленості та означеності для людини інших людей, речей і ситуацій в її житті. Інтерсуб'єктність, як ліхтариком з різнокольоровою лампою, освітлює людські взаємини, даючи місце в них як болі та стражданням, так і найвищому, найповнішому щастю. Для людини не індиферентно, коли, як і з ким вона вступає с суб'єктну, відкриту взаємодію. І інколи щемливий біль від того, що зараз ти не з тією людиною, з якою хотів би бути, може перекреслити всі інші можливі радос-

ті. Тому в інтерсуб'єктності індивідуальна суб'єктність в першу чергу особистісна: від того, ким ти є для мене, залежатиме те, ким я стану для тебе. Те, які сторони своєї душі людина відкриває для іншої, залежатиме від системи її інтерсуб'єктних ставлень. Відомий феномен повного розкриття перед незнайомим супутником у подорожі (наприклад, у вагоні потягу) може бути, зокрема, пов'язаний з тим, що людина шукає нейтрального співрозмовника, який дав би їй хоча б ілюзію безпеки та уваги. В інших ситуаціях таким нейтральним співрозмовником успішно може бути психолог, психотерапевт: спеціаліст такого фаху може грамотно, з користю для людини, яка розкривається, побудувати взаємодію. Але ось чи виникне у людини усвідомлений запит та готовність працювати з психологом, психотерапевтом – це вже інше питання. У той же час можливостей поговорити під час подорожей із «супутником-незнайомцем» може бути досить багато.

Онтогенетичне формування інтерсуб'єктності як сміливості бути відкритим до інших та розкриватися самому пов'язане, перш за все з базальною довірою (чи тривогою), про що писали Е. Еріксон, К. Хорні та інші. Готовність розкриватися та витримати розкриття інших розвивається внаслідок досвіду теплих, щирих, люблячих дитячо-батьківських відносин.

Важливими емпіричними засобами пізнання психологічної природи інтерсуб'єктності є герменевтичні методи. У цьому аспекті взірцевими є роботи Н.В. Чепелевої [10], а також важливі праці деяких та її учениць [5; 6]).

Методика Т. Лірі («Діагностика міжособистісних взаємин» – в адаптації Л.М. Собчик) дозволяє дослідити інтерсуб'єктність як систему особистісних предиспозицій в спілкуванні та ставлень до інших людей. Методика дозволяє виявити переважні типи інтерсуб'єктних позицій у відносинах з іншими людьми.

Експериментальне вивчення інтерсуб'єктності вимагає нового погляду, нової інтерпретативної системи. У проведеному нами експерименті взаємодія учасників сприяла мікророзрушенням в інтерсуб'єктності, що зафіксоване статистично значущою різницею за критерієм Вілкоксона ($p < 0,01$ за всіма шкалами методики ДМВ Т. Лірі в адаптації Л.М. Собчик). Експеримент полягав у трьох серіях контрольованих обмінів учасниками цукерками та печивом (які роздавав експериментатор), що слугувало моделлю прояву піклування, підтримки та турботи один про одного. Акт дарування цукерки чи печива іншими – це один з елементарних

епізодів вияву та мікроформування інтерсуб'єктності. До та після експерименту досліджувані відповідали на питання опитувальника ДМВ Т. Лірі в адаптації Л.М. Собчик (n=38). Зафіксований факт статистично значущої різниці між результатами до та після експерименту може бути проінтерпретований як наявність змін в інтерсуб'єктних патернах взаємодії учасників. Можна припустити, що відбувся мікророзвиток інтерсуб'єктності: виявивши піклування про іншого, учасники змінили цим самим самих себе, свою здатність до відкритої, взаємозбагачуючої взаємодії з іншими, що може стати основою для саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Висновки.

1. Проблема інтерсуб'єктності в психології належить до актуальних проблем сучасної психологічної науки. Поняття інтерсуб'єктності дозволяє по-новому розглянути явища між-особистісної взаємодії та розвитку людини. Крім того, стає можливим концептуалізувати екзистенційні даності людського життя (смерть, самотність, безсмысленність, свобода) в ракурсі інтерсуб'єктного підходу, що дає широкі можливості для подальших теоретичних та емпіричних досліджень в цьому напрямку.

2. Інтерсуб'єктність розглядається як система зв'язків між людьми, які сприяють проявам активності, творчості, відповідальності, авторства. Інтерсуб'єктність сприяє формуванню новоутворень та інтрапсихічних міжсистемних зв'язків, якісно нових за природою та функціями.

3. Емпіричне дослідження інтерсуб'єктності може спиратися на вже відомий арсенал психологічних методів та методик, але вимагає глибшої, якісно нової інтерпретації. Зокрема, особливо вдалим є поєднання валідних, стандартизованих особистісних опитувальників та експериментальних процедур (досвід такого дослідження описаний у статті).

Перспективи подальших досліджень проблеми інтерсуб'єктності у психології пов'язані з вивченням спектру потенціалів та можливостей людської взаємодії, яка сприяє особистісному розвитку людини.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 [2] с.
2. Вазюлин В.А. Логика истории. Вопросы теории и методологии / В.А. Вазюлин. – Издание 2-е, переработанное и дополненное. – М. : Изд-во СГУ, 2005. – 432 с.

3. Выготский Л.С. Мышление и речь. Психологические исследования / Л.С. Выготский; Под редакцией и со вступительной статьей В. Колбановского. – Москва, Ленинград : Государственное социально-экономическое издательство, 1934. – 236 с.
4. Здоровець Т. Г. Особливості нарративної компетентності майбутніх практичних психологів // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома. – Вип. 27. – 2015. – С. 160–169.
5. Кресан О. Д. Психологічні аспекти дослідження усвідомлення студентами життєвих подій за допомогою психосемантичних методів // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. – Вип. 30. – 812 с. – С. 316–325.
6. Леонтьев Д. А. Новые ориентиры понимания личности в психологии: от необходимого к возможному / Д.А. Леонтьев // Личностный потенциал: структура и диагностика / под ред. Д.А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2011. – 675 с.
7. Наконечна М. М. Просоціальна взаємодія як діалог / М.М. Наконечна // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – Вип. 31. – С. 248–257.
8. Проблемы психологической герменевтики / под ред. Н.В. Чепелевой. – К. : Издательство Национального педагогического университета им. Н.П. Драгоманова, 2009. – 382 с.
9. Франкл В. Сказать жизни «Да!» : Психолог в концлагере / В. Франкл; пер. с нем. – 2-е изд. – М. : Альпина нон-фикшн, 2011. – 239 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Abul'hanova-Slavskaja K.A. Strategija zhizni / K.A. Abul'hanova-Slavskaja. – М. : Mysl', 1991. – 299 [2] s.

2. Vazjulin V.A. Logika istorii. Voprosy teorii i metodologii / V.A. Vazjulin. – Izdanie 2-e, pererabotannoe i dopolnennoe. – M. : Izd-vo SGU, 2005. – 432 s.
3. Vygotskij L.S. Myshlenie i rech'. Psihologicheskie issledovanija / L.S. Vygotskij; Pod redakciej i so vstupitel'noj stat'ej V. Kolbanovskogo. – Moskva, Leningrad : Gosudarstvennoe social'no-jekonomicheskoe izdatel'stvo, 1934. – 236 s.
4. Zdorovec' T. G. Osoblivosti narativnoj kompetentnosti majbutnih praktichnih psihologiv. // Problemi suchasnoji psihologiji : Zbirnik naukovih prac' Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universitetu imeni Ivana Ogienka, Institutu psihologiji imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrajinu / za red. S.D. Maksimenka, L.A. Onufrijevoji. – Kam'janec'-Podil's'kij : Aksioma, 2015. – Vip. 27. – C. 160–169.
5. Kresan O. D. Psihologichni aspekti doslidzhennja usvidomlennja studentami zhittevih podij za dopomogoju psihosemantichnih metodiv // Problemi suchasnoji psihologiji: Zbirnik naukovih prac' Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universitetu imeni Ivana Ogienka, Institutu psihologiji imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrajinu / za red. S.D. Maksimenka, L.A. Onufrijevoji. – Kam'janec'-Podil's'kij : Aksioma, 2015. – Vip. 30. – C. 316–325.
6. Leont'ev D.A. Novye orientiry ponimaniya lichnosti v psihologii: ot neobhodimogo k vozmozhnomu / D.A. Leont'ev // Lichnostnyj potencial: struktura i diagnostika / Pod red. D.A. Leont'eva. – M. : Smysl, 2011. – 675 s.
7. Nakonechna M.M. Prosocial'na vzaemodija jak dialog / M.M. Nakonechna // Problemi suchasnoji psihologiji: Zbirnik naukovih prac' Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universitetu imeni Ivana Ogienka, Institutu psihologiji imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrajinu / za nauk. red. S.D. Maksimenka, L.A. Onufrijevoji. – Kam'janec'-Podil's'kij : Aksioma, 2016. – Vip. 31. – S. 248–257.
8. Problemy psihologicheskoy germenevtiki / Pod red. N.V. Chepelevoj. – K. : Izdatel'stvo Nacional'nogo pedagogicheskogo universiteta im. N.P. Dragomanova, 2009. – 382 s.
9. Frankl V. Skazat' zhizni «Da!»: Psiholog v konclagere / V. Frankl; per. s nem. – 2-e izd. – M. : Al'pina non-fikshn, 2011. – 239 s.

M.M. Nakonechna. Intersubjectness in Psychology: to the formation of issue. The article is devoted to the actual and important interagency

problem in psychological science. The main approaches to the intersubjectness problem analysis are described. The article states that interagency concept can get solid interpretation using the terminological basis and conceptual approaches from cultural-historical psychology, agency approach and existential school. The interagency is defined as the internal and external interpersonal connections system, which explicates the actual human agency level, forming the subjectness towards his/her own life situation and creativity products. Interagency also influences on the responsibility and reflectiveness of a personality. It is shown that interagency facilitates the personal self-expression. In the meantime it is important that the personal trait keeps forming in the process of expression. The article proves that the interagency is human subjectified intention to interact, to realize personal senses and motives. The interagency is analyzed to have human communicational intentions with self-development and self-improvement tendencies. The impact of interagency upon the human development and productive activity is discussed.

The conclusion is driven that the interagency helps to mould new formations and intrapsychological intersystem connections. The latter have new structure and functions. The empirical approaches to interagency problems investigations are analysed. The author's experimental works in this field are briefly summarized. Among other results it is stated that in the experimental situation the participants were asked to take care about each other, if they wanted to (they could share sweets with each other). The participants answered the T.Leary's questionnaire before and after the three stages of the experiment (n=38). The Wilcoxon signed-rank test showed significant difference in the results before and after the experiment, which can prove the tendency of microdevelopment caused by interagency. The perspectives of interagency problem explorations in modern psychological science are underlined.

Key words: psychology, interagency, activity, subjectness, responsibility, creativity, evocation, communication, interaction.

Received July 09, 2016

Revised August 21, 2016

Accepted September 26, 2016